

Mariano Fernández García

MENDICITAT I OLLA DE POBRES AL GRANOLLERS DE PRINCIPI DE SEGLE

13

El procés d'industrialització té com a conseqüència subsidiària una nova forma de pobresa entre els obrers industrials, sense que els estats liberals intervinguin de forma eficaç per tal de resoldre aquest greu problema. A més a més el poder dels grans terratinents mena els camperols a condicions de vida precàries. L'emigració a les ciutats, que es presenta com una sortida, produeix bosses de pobresa més dramàtiques entre aquesta població desarrelada.

Aquesta problemàtica es fa més punyent en les nostres terres en torn al 1900 a causa de molts factors, com la crisi subsegüent a la pèrdua de les colònies, un seguit de vagues i «lock outs» i la precarietat dels llocs de treball. Les guerres colonials, amb el seu seguici d'orfes, ferits i malalts, agreugen la situació⁽¹⁾. Davant la magnitud del problema de la mendicitat apareix la beneficència més com a paliatiu que no pas com a solució.

A Granollers, amb una població de 6.755 habitants, hi ha constància de dos-cents aturats en 1904 segons dades d'una estadística del Govern Civil, recollida per una revista local, a més d'una extrema precarietat de llocs de treball⁽²⁾. La premsa local es fa sovint ressò del problema de la pobresa i la mendicitat des de l'últim quart del segle XIX.

Com a tot arreu, molts obrers s'organitzen en monts de pietat i agrupacions de socors mutus, per tal de protegir-se d'eventualitats com malalties, accidents laborals, acomiadaments, mort, orfanat, viduïtat, etc., però molts es queden a mercè de l'imprevist. Aquesta situació no deixà insensibles a aquelles que disposaven de més recursos i es creen per part de l'Església, l'Ajuntament i particulars sistemes de beneficència. A Granollers trobem dues fundacions religioses dedicades a aquesta finalitat, les Germanes Carmelites de la Caritat de l'Hospital Asil, que s'estableixen a Granollers en 1880 i les Germanes Veuilladores (Religioses Filles de Sant Josep) que arriben, a instàncies de l'alcalde i del rector, Dr. Jaume Barba, fundador del Centre Catòlic, el 22 d'abril de 1884⁽³⁾. Aquesta comunitat va ser un exemple de dedicació cristiana a la cura de malalts no hospitalitzats. No cobraven res pels seus serveis i vivien de labors que feien i d'almoines. El nivell de pobresa en què vivien era tal que la superiora sol·licità a l'Ajuntament el trasllat de la comunitat a un altre edifici perquè el que ocupaven no les guaria de les inclemències del temps⁽⁴⁾.

ASOCIACIÓN LA UNION LIBERAL			
<i>Estado de cuentas de la sección de Beneficencia en el mes de Junio.</i>			
MES DE JUNIO PRIMERA QUINCENA			
Districtos	Socorros en alimentos	Ptas.	Cts.
1.º	á una familia 15 días	á 0'50—	7 50
	á > > 15 >	á 1'50—	22 50
	á > > 7 >	á 0'50—	3 50
2.º	á > > 15 >	á 0'75—	16 05
5.º	á > > 15 >	á 1'00—	15 00
6.º	á > > 11 >	á 1'00—	11 00
	á > > 15 >	á 0'67—	10 05
	á > > 15 >	á 1'00—	15 00
	á > > 15 >	á 0'75—	11 25
	á > > 8 >	á 1'00—	8 00
Total invertido		119	85
SEGUNDA QUINCENA			
Districtos	Socorros en alimentos	Ptas.	Cts.
1.º	á una familia 15 días	á 0'50—	0 50
	á > > 15 >	á 1'50—	22 50
2.º	á > > 15 >	á 1'075—	16 05
6.º	á > > 9 >	á 0'665—	6 03
	á > > 15 >	á 1'00—	15 00
	á > > 15 >	á 0'75—	11 25
Total invertido		78	33
NOTA: Durante este mes, se han invertido á más de la cantidad reglamentaria, 50 pesetas procedentes de las 128'07 que se recaudaron en el día de la fiesta.			
El Presidente, <i>José Huguet.</i>		El Secretario, <i>Mariano Font.</i>	

El Congost núm. 183, 31 juliol de 1889.

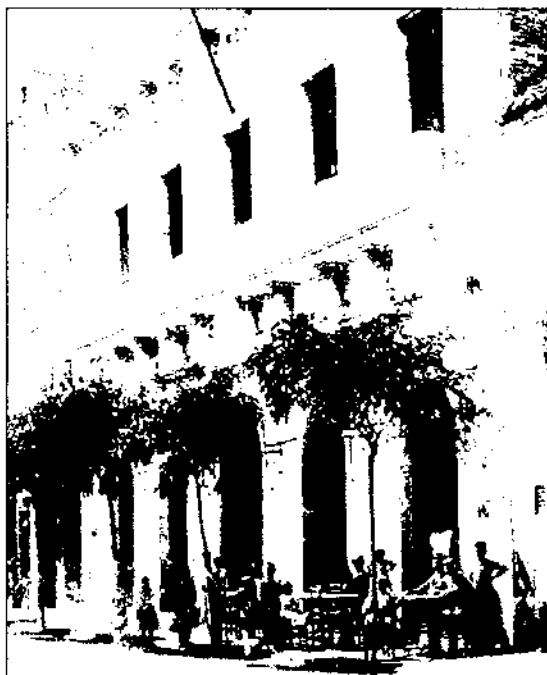
Per tal d'interpretar el valor relatiu d'aquests ajuts, els podem comparar amb el preu corrent de mercat d'alguns articles al mateix mes i any: oli, 0,64 PTA litre; vi, 0,15 PTA litre; blat 0,23 PTA quilo, cigrons, 0,12 PTA quilo; ous 1,00 PTA dotzena

(1) A El Congost 699, 1-I-1900, apareix un estat de comptes de la comissió constituïda per tal d'ajudar els soldats fills de Granollers que tornaven ferits o malalts de Cuba i Filipines. Hi figura la relació nominal dels soldats amb ajuts rebuts, 1.970 PTA en total

(2) La Granolaria 10, 31-VII-1904

(3) Biblioteca Episcopal de Barcelona, elenc V; El Congost 600, 19-XII-1897

(4) Arxiu Històric Municipal de Granollers, lligall de Beneficència

Façana principal de la seu de La Unió Liberal publicada per *La Actualidad* el 20 de juliol de 1912, amb motiu d'un aldarull carlí. (Hemeroteca Municipal Josep Móra)

Pressupostos de Socors Mutus i Beneficència de La Unió Liberal

Any	Socors Mutus	Beneficència
1909	7.452,00 PTA	619,50 PTA
1910	7.871,65 "	616,00 "
1911	6.650,00 "	599,75 "
1912	7.875,00 "	638,10 "
1913	8.486,90 "	591,90 "
1914	9.373,70 "	378,60 "
1915	11.590,05 "	528,50 "
1916	11.617,50 "	1.105,39 "
1917	10.305,05 "	874,80 "
1918	11.662,00 "	1.290,50 "
1919	10.168,00 "	747,00 "
1920	8.175,70 "	1.359,10 "
1921	8.134,65 "	1.324,25 "
1922	8.409,75 "	635,00 "
1923	8.737,75 "	3.090,45 "

Segons consta als balanços anuals de L.U.L., que es troben a l'Hemeroteca Municipal Josep Móra de Granollers i a l'Arxiu d'Associacions del Govern Civil de Barcelona

(5) *La Opinión Escalar*, 17-VII-1898

(6) *Renovació* 11, 14-I-1917

(7) Arxiu d'Associacions del Govern Civil de Barcelona, lligall 833, foli 57

(8) *El Congost* 706, 25-II-1900

(9) *El Congost* 187, 25-VIII-1889

A part d'alguns monts de pietat i associacions de socors mutus, que acostumen a dedicar una part dels seus ingressos a la beneficència, trobem organitzacions amb aquest fi específic, tals com: l'Obra del Pa dels Pobres (1899), Obra del Pa de Sant Antoni (1900), el Rober del Sagrat Cor de Maria i Sant Vicenç de Paül (1917) i Conferències (masculina i femenina) de Sant Vicenç de Paül. Sobre aquesta darrera associació hi ha moltes referències a la premsa, que dona informació de celebracions religioses i festives amb l'objectiu de captar per als pobres ⁽⁵⁾. També reben moltes crítiques per la manera com «exerceix la caritat que li està encomanada, condicionant-la amb l'obligació, per part dels afavorits, de complir amb certes pràctiques religioses, sota la pena de retirar-los la petita almoïna que els reparteixen» ⁽⁶⁾. La major part de les crítiques derivaven del fet que aquesta entitat repartia almoïnes entre un grup de pobres «adoptats» que eren invitats a participar d'activitats religioses.

Altres associacions laiques dediquen una part dels seus recursos a l'ajut de famílies amb dificultats. La Unió Liberal deixà constància en els balanços anuals de l'import de la seva aportació a aquests objectius, que es situa entre les 619,50 PTA en 1909 i les 3.090,45 en 1923 ⁽⁷⁾. És l'entitat que més diners aporta a la beneficència i el seu import representa un deu per cent del pressupost d'ajuts mutus, tal com es veu al quadre adjunt.

Els particulars repartien regularment i anònimament almoïnes entre els mendicants, però volem destacar algunes particularitats:

Alguns rics establien una hora a la setmana en què les seves minyones donaven almoïna als mendicants que ho sollicitessin.

Joan Torras Bergé, ex-alcalde i industrial, va disposar que es repartissin donatius als pobres que assistissin al seu enterrament; efectivament «En la comitiva figuraban muchos pobres á los que se les dió regular limosna» ⁽⁸⁾.

L'Ajuntament fa la seva aportació en dues direccions: d'una banda subvenciona parcialment institucions com l'Hospital-asil, l'habitatge de les Germanes Vetlladores, la Casa Bressol del Nen Jesús i eximeix de tributs a algunes entitats que dediquen una part dels seus recursos a la beneficència i de l'altra cobreix les despeses d'ajuts als pobres en dates assenyalades, com la Festa Major, Nadal, Carnaval, etc.

Malgrat totes les aportacions perdurava la mendicitat, que era vista com una malaltia endèmica i l'Ajuntament intentà en diferents moments, sense gaire èxit, regular-la. Fins i tot es prohibeix captar als foranis, i els pobres granollerins havien d'exhibir unes plaques acreditatives ⁽⁹⁾. En 1909 es pretén estendre la prohibició als autòctons, ja que hi ha «vecinos que sin necesidad hacen de la mendicidad

un oficio» (10). Aital temptativa, però, quedà en l'elaboració d'un nou cens de pobres amb dret a captar.

L'estol de captaires estava tan generalitzat, que en 1912 el Ministeri de Governació prohibeix la mendicitat pública a tot l'Estat.

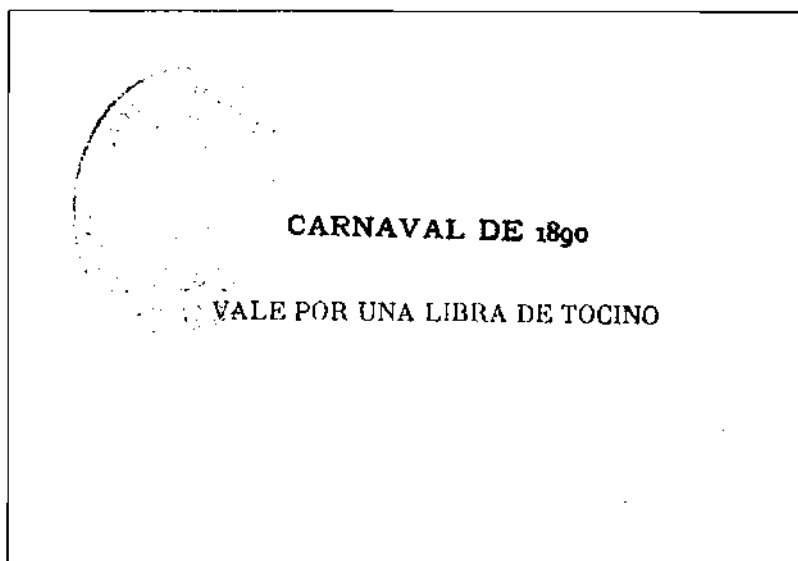
Un grup de republicans radicals criticava la paradoxa que l'Ajuntament impedis captar als menestrosos, mentre que, sota una cobertura religiosa ho feien «unas señoras que sin necesitar auxilios de ninguna clase y a nombre de una virgen o santo que presumo tampoco necesitará nada de este pecador valle mundanal, a las que nadie les impide su tarea» (11).

Una forma d'aixoplugar la fam era l'Olla de Pobres. Es tracta d'una tradició que està documentada a Catalunya des del segle XVI. Consistia en un àpat per als pobres, que en alguns llocs ha perdurat fins als nostres dies (12). Sembla que en la nostra ciutat va ser instaurada per un donant pietós qui reconstruí la Porxada, demanant als botiguers que l'ocupaven l'aportació dels ingredients (13).

Al principi de segle es mantenia vigent aquesta tradició a què s'havien adherit uns rituals exòtics, que van provocar que es qüestionés. El dilluns de Carnestoltes es cuinaven en la Porxada en unes 20 o 25 calderes productes (bàsicament llegums i carn de porc) captats per les autoritats entre tots els veïns del poble. Quan s'estava enllestint l'àpat es congregaven, d'una banda, els pobres de casa i les rodalies i, de l'altra, curiosos i colles que iniciaven la disbauxa carnalesca. A última hora arribaven les autoritats, l'alcalde, el rector, el jutge i el comandant militar acompanyats d'una o diverses orquestres (generalment tres). El rector beneïa els aliments que immediatament tastaven les autoritats i en començava la distribució entre els necessitats.

El contrast entre l'actitud dels pobres, els curiosos, els qui feien gresca i els sons de les orquestres que rivalitzaven amb aires de moda, era qualificat com «denigrante... pues a los verdaderos necesitados les era una verdadera humillación acudir a una plaza pública y a los acordes de una o varias músicas, y entre el bullicio de gente no necesitada ir a recoger unos platos de más o menos bien condimentada bazofia. Sobre todo constituir esto un número de las grotescas fiestas de carnaval» (14).

De vegades s'hi afegia l'actitud de veïns que s'incorporaven a la cua amb galledes, que llençaven als seus porcs i gallines (15). Aquest panorama provocà reaccions diverses de la població, no tant pel que significava com a ajut, com per les formes i el caire si més no estrofolari que prenía la distribució. Un dels documents clarament i definitivament contrari a aquesta forma de distribució es troba a *El Congost*: «La tradicional Olla dels pobres no satisfaciendo ya a nadie más que a los amigos de lo caduco y viejo,

A l'Arxiu Municipal es conserven centenars d'aquest bons alimentaris, distribuïts, en la seva major part, durant el Carnaval de 1890

 A receipt document from "PANADERIA ECONOMICA JACINTO MACIÀ" located at "Calle Cortina 92". The document includes a table with columns for "Alimentos" (Food), "Bases" (Bases), "Gastados de" (Spent of), "de" (of), "Bread", "Bread", and "Bread". The table contains handwritten entries and amounts, with a total of 30.00 written at the bottom right.

Alimentos	Bases	Gastados de	de	Bread	Bread	Bread
						12
						18
						12
						36
						12
						30.00

Rebut presentat a l'Ajuntament per alguns botiguers per les mercaderies lliurades en besconvi dels bons corresponents. Any 1889 i 1890. (Arxiu Històric Municipal, Lligall de Beneficència)

(10) AHMG, Sala principal, Lligall de Beneficència

(11) *Orientación* 9, 26-III-1911

(12) Xavier Fàbregas, *De la cuina al Menjador*, Ed. La Magrana, 1982, pàg. 20 i seg.

(13) *Revista Vallesana* 32, 13-II-1921

(14) *Orientación* 4, 18-II-1911

(15) Amador Garrell, *Granollers Vila Oberta*, Granollers 1981, pàg. 147

16 aunque no tenga razón de ser, porque ha perdido ya su carácter y es en verdad humillante para la miseria la caridad repartida a son de bombo y platillos» (16). Des de llavors l'opinió pública, o més exactament alguns dels seus representants, es polaritza en dos blocs oposats respecte al manteniment d'aquesta tradició. Ningú no advoca per la supressió d'almoines durant els dies de carnaval. Els contraris a la celebració en proposen la substitució per bons alimentaris, que ja s'havia fet en 1890 amb l'alcalde liberal J. Torras Bergé (17).

Els grups liberals i republicans posaven de manifest la humiliació que suposava aquesta forma de caritat. «Es ven trist, per cert esser pobre, empro mes trist es encare que pera cercar la caritat, se tinga que passar la vergonya, rebent la a so d'orquestra bo i sentne'l blanch de les mirades d'una infinitat de curiosos...» (18). Contràriament, conservadors i clericals defensaven el manteniment de la tradició i s'adelitaven amb l'agraïment dels pobres. Després de tres anys de repartir l'Olla en privat argumentaven: «Durant tres anys l'hermosa festa s'ha fet a espalles del poble, trepijant inhumanament tan fonda tradició, durant tres anys no hem pogut veurer als nostres pobres» (19).

I, una vegada aconseguida la celebració pública del repartiment feien la següent lectura: «...suraba una atmósfera de caritat, un aire d'agrahiment qu'encisava, y per la boca d'aquells desvalguts y per la mirada enternidora de aquelles criatures que'ls acompanyaven s'hi amagava un crit d'Hossanna al Deu del Amor, al Rey de la Caritat» (20).

Ni tan sols l'Ajuntament liberal que va dirigir Granollers de 1909 fins a 1923 pogué suprimir els aspectes més punyents d'aquesta tradició. Probablement va ser una part del preu d'altres conquestes sobre el caciquisme. D'ençà la segona República no es troben més referències sobre l'Olla de Pobres a Granollers.

[16] "El Carnaval de 1897". *El Congost* 561, 7-II-1897

[17] Arxiu municipal conserven centenars d'aquests bons i els rebuts del seu becanvi, signats pels botiguers

[18] *Lavor* 18, 7-III-1909. Vegeu *La Gralla* 43, 26-II-1922

[19] "La Carnestoltes del meu poble. La sopa de pobres", *La Comarca* 41, 21-II-1914, pàg. 2-4

[20] *La Comarca* 42, 28-II-1914

Captaires, dibuix d'Amador Gorrell. (Propietat del senyor Albert Murtra. Foto: F. Comas)